

IFJ. NAGY ENDRE

A KÉT TESTVÉR PÉLDÁZATA¹

„De mi a véleményetek erről? Egy embernek két fia volt és az elsőhöz fordulva ezt mondta: »Fiam, menj, dolgozz ma a szőlőben.« Ő így felelt: »Nem akarok«, később azonban meg gondolta magát és elment. Azután a másikhöz fordulva annak is ugyanezt mondta. Ő azonban így felelt: »Megyek, uram – de nem ment el. Ki teljesítette a kettő közül az apja akaratát? – »Az első« – felelték. Jézus erre ezt mondta nekik: »Bizony mondom néktek: a vámszedők és a parázna nők megelőz nek titeket az Isten országában. Mert eljött hozzátok János az igazság útján, de nem hittetek neki, a vámszedők és a parázna nők pedig hittek neki. Ti azonban ezt látva még később sem gondoltátok meg magatokat, hogy higgyetek neki.«” (Mt 21,28–32)

A fenti példázat egyedül Máté evangéliumában fordul elő, azonban a különböző kéziratokban eltéréseket mutat. A Vatikáni kódex szerint az első fiú az, aki igennel válaszol, a Sínai és Efrémi kódexek szerint a sorrend fordított, azaz az első fiú nemet mond, majd mégis engedelmeskedik. A Béza-féle kódex szövege pedig egészen furcsa, mert itt a hallgatóság azt válaszolja, hogy az cselekedett az atyja akara szerint, aki szóban engedelmeskedett, nem pedig tettben. Ezek a variációk azonban – azon túl, hogy a hangsúlyt egyik vagy másik fiúra teszik és ezzel bizonyítják, hogy a történelem során ez a példázat közkedvelt maradt és sokat foglalkoztak vele – nem változtatnak sem a történet lényegén, sem egészének mondanivalóján, annak ellenére, hogy ezeknek a különbségeknek a dogma-keresztény értelmezés igen gyakran üdvtörténeti vagy, ha úgy tetszik, üdvelsőbb-ségi jelentőséget tulajdonít.

Jézus a példázatot a korabeli rabbinikus tanításmód egyik kedvelt módszerével építi fel. A történet gerincét egy párhuzamos ellentét képezi, ezt fogja közre a két kérdés: „Mi a véleményetek erről” és „Ki teljesítette a kettő közül...?” Miután az egyetlen lehetséges választ megkapja, Jézus levonja a következtetést. Ez a példázat a Jeruzsálemi templomban hangzik el Máté szerkesztésében egy nappal a templom megtisztítása után, és közvetlen reakció a főpapok azon kérdésére,

¹ Elhangzott a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Fakultásán a 2007/2008-as tanév csendes-napi áhítatán.

hogy „Milyen hatalommal” teszi Jézus, amit tesz, azaz milyen jogon tanít a templomban, ott, ahol a főpapoké a szó. Ez az a hely, ahol még megbotránkoztatottabb a főpapokról úgy beszélni, mint akik nem teljesítik az Atya akarátát, hanem csak formális igent-mondóknak számítanak. Ha a példázatot a tágabb szövegkörnyezetében vesszük szemügyre, akár vitabeszédnek is mondhatjuk, amellyel Jézus megingatja a főpapok és a nép véneinek hatalmát, hiszen ők azok ebben az értelmezésben, akik igent mondanak, de nem cselekednek beszédük szerint. A példázat ugyanakkor ennél is tovább mutat, hiszen egy hosszú perikópát nyit meg, amely a gonosz szőlőművesek példázatával kezdődik, majd a királyi menyegző példázatával folytatódik a 22. rész elején. Ezek a példázatok is ilyen irányba mutatnak, mint a két testvér példázata, azaz a „hivatalosak” és a kiválasztottak elletétét boncolgatják – hogy a királyi menyegző példázatának kifejezéseit használjuk. A vitabeszéd pedig a 22. rész utolsó versével zárul, amely szerint Jézus tanításának létjogosultságát, hatalmát senki nem kérdőjelezte meg többé.

Ez a példázat ismét *az Atya mint Isten és a szőlőskert mint Izrael* metaforákra épül. A hasonlat nem volt idegen Jézus számára, máskor is használja. Ugyanekkor e képzettársítás gyökereit mélyen megtalálhatjuk a zsidó hagyományban, ahol a választott nép országa Jáhve kertje. Ezt az ősi motívumot épp azokkal szemben használja fel Jézus, akik jól ismerik e metafora üdvtörténeti jelentőségét, és épp ebben a számukra nagyon is ismerős rendszerben kell saját szájukkal ítéletet mondaniuk önmagukra. Ismerünk olyan példázatot, ahol rabszolgák dolgoznak, olyant is, amelyben béresek végzik el a munkát (a szőlőművesek bére – Mt 20,1), vagy éppen földműveseket bíz meg a gazda (a gonosz szőlőművesek – Mt 21,33). A munkásokat, földműveseket, béresekért fogadja fel a gazda, a rabszolgát is pénzen vette, tehát azokban a példázatokban fennáll egyfajta formális kapcsolat, illetve kötelesség.

Itt azonban egészen más a helyzet, a gazda saját gyermekét küldi dolgozni, ami már rögtön egy bensőségesebb viszonyról beszél; nincs itt szó bérről és szerződésről, hanem csupán az apa–gyermek viszonyban fellelhető engedelmességi parancsolatról.

28–30. versek

De mi a véleményetek erről? Egy embernek két fia volt és az elsőhöz fordulva ezt mondta: „Fiam, menj, dolgozz ma a szőlőben.” Ő így felelt: „Nem akarok”, később azonban meggondolta magát és elment. Azután a másikhoz fordulva annak is ugyanezt mondta. Ő azonban így felelt: „Megyek, uram – de nem ment el.”

A kötőszó kapcsolja a példázatot a fejezet első részéhez, amelyben Jézus elhárítja a farizeusok kérdését, választ azonban nem ad nekik. Már itt, a 28. versben nyilvánvalóvá válik, hogy Jézus azokhoz beszél, akik az ő beszédének, ta-

nításának létjogosultságát vonták kétségbe. Megvan hát a hely és megvannak a címzettek: Jézus a templomban beszél a papoknak. Ezzel az apró „de” szócskával teljesen megfordul a vizsgálódás iránya, amíg eddig a főpapok Jézus személyét tették a kérdések tárgyává, innen tovább már őket találjuk főszerepben, mintha azt kérdezné Jézus: „de mit szóltok ehhez?” – és ezáltal máris nem órála van szó többé, hanem a kérdezettekről.

Nagyon kézenfekvő a párhuzam a tékozló fiú példázatával, hiszen ha a 28. versből csupán ennyit olvasok fel: „Egy embernek volt két fia”, akkor jó eséllyel a tékozló fiú példázatára gondolunk, és bár sem irodalmi, sem textuális rokonság nincs a két példázat között, érdekes, hogy a tékozló fiú ott is egy *nem* után mond igent az apjának.

A „fiam” megszólítás (szó szerint: „gyermekem”) inkább gyengéd felkérést jelenthet, semmint parancsot, egy ilyen kérést akár el is lehet utasítani – amint azt az első fiú először meg is teszi (az apa részéről különösebb felháborodás nélkül), azonban később meggondolja magát. Itt azonban meg kell állnunk, és a történet e kulcsszavánál el kell kissé időznünk. A meggondolás, azaz *metameleomáj* – ami annyit tesz, mint utólag másként gondolkodni valami felől – sok jelentés-árnyalattal bíró kifejezés. Máté evangéliumában ugyanezt a kifejezést találjuk a bűnét, árulását megbánó Júdás esetében is (Mt 27,3), másrészt rokonságot mutat a megtérni (*metanoeo*) igével is. A második gyermek először látszólag tiszteletet és engedelmességet mutat: „Megyek, uram” – mondja az apjának, ám mindezt áthúzza, amikor úgy dönt: mégsem megy. Mennyire egybecseng ennek a fiúnak a magatartása a jézusi mondás igazságával: „Nem mindenki, aki azt mondja: uram, uram, megy be a mennyeknek országába” (Mt 7,21) – lám ez esetben még a szőlőskertbe sem.

31a

„Ki teljesítette a kettő közül az apja akaratát?” – „Az első” – felelték.

Jézus itt véget vet magának a történetnek, és a hallgatóságot célozza meg a kérdéssel. Míg alig néhány perccel korábban olyan kérdést tett fel Keresztelő János keresztségével kapcsolatosan, amelyre egyszerűen nem lehetett választ adni, lám most olyan kérdést tesz fel, amelyre egyetlen lehetséges válasz létezik. A kérdés az apa akaratát állítja központba; vagyis nem az a fontos, ki hazudott, vagy ki nem mondott igazat apjának – hiszen egyik gyermek sem azt tette, amit előzőleg mondott. Itt most az a fontos, melyik gyermek cselekedetei feleltek meg az apa akaratának – ezt pedig az első fiú tette, aki meggondolta magát.

31b–32

Jézus erre ezt mondta nekik: „Bizony mondom néktek: a vámszedők és a parázna nők megelőznek titeket az Isten országában. Mert eljött hozzátok

János az igazság útján, de nem hittetek neki, a vámszedők és a parázna nők pedig hittek neki. Ti azonban ezt látva még később sem gondoltátok meg magatokat, hogy higgyetek neki.

Az utolsó versekben olvasható párbeszéd már a példázat értelmezését adja, és bár a szövegkritika a legtöbb esetben megkérdőjelezi a példázatokhoz fűzött magyarázatok autenticitását, ez esetben – lévén, hogy csak Máténál fellelhető példázatról beszélünk (és nem ismerjük olyan formáját a példázatnak, ahol magyarázó rész nélkül szerepelne) – nincs okunk feltételezni, hogy a magyarázó rész, vagyis a 31b–32 versek eredetileg ne tartoztak volna a példázathoz. Okot ad ezt feltételeznünk az a tény is, hogy Jézus e magyarázó szavakban megint visszautal Keresztelő Jánosra, és a példázatot megelőző polémiára, azt mondhatjuk tehát: szituációs igazolása van a példázat magyarázatának e helyen. Innen kezdve pedig a helyzet nagyon is egyszerű, még ha keserű is a főpapok számára. Ők, akik egyfolytában hangos igeneket ceremóniáznak, akiknek hivatala, tiszt-ségbeli életvitele nem más, mint Jáhve akaratának igenlése, épp ők azok, akik nem cselekszik Isten akaratát. A „vámszedők” és a „paráznák”, akiknek egész életmódja, minden bűnükkel együtt, egyenesen az isteni akarat tagadása, ők igenis képesek voltak belátni, hogy van megbánnivalójuk, ők „meggondolták” magukat, akárcsak a fiú, aki előbb nemet mondott, de utána elfogadta apja akaratát. Sőt, miután ők, akik „hivatalosoknak” (meghívottaknak) tartották magukat, látták a megtérőket, a bűnbánókat Keresztelő Jánoshoz menni, azaz látták „a másik testvért” kimenni a szőlőbe dolgozni, még ennek hatására sem gondolták meg magukat.

A főpapok és a nép vénei számára több mint megalázó az, hogy ők maguk mondják ki a következtetést, miszerint Isten előtt ők messze a „vámszedők” és a „paráznák” mögött maradtak. A példázat azonban a Jézus által megadott megfejtési kulcson túl tágabb jelentéstartalommal is bír. Amikor Máté evangéliuma megfogalmazódik, majd a 70-es években elnyeri végső szövegformáját, a zsidók között van, aki elfogadja Jézust messiásnak (azaz elfogadja a „kereszténységet” – ha tudatosan vállaljuk az anakronizmust), és van, aki nem. Vallástörténeti szempontból a szöveg korában még nincs eldőlve, hogy Jézus tanítása zsidó vallási megújulási mozgalom alapja lesz-e, vagy különválík követői csoportja a zsidóságtól.

A példázat ilyen értelemben a kortörténeti háttérben elhelyezve új értelmet nyer, azaz nem egy elhalasztott és soha vissza nem térő lehetőséget mutat fel a kortársaknak, hanem éppen ellenkezőleg: arra mutat rá, hogy *még mindig nem késő*. Értelmezhetjük azonban úgy is ezt a tágabb jelentést, hogy mindazok, akik igent mondtak, akik elfogadták a „kereszténységet”, ezzel mindössze az igent mondták ki, az atya (Atya) akaratának teljesítése pedig ezután következik a számukra, igenük mellé cselekedeteiket is fel kell hogy mutassák a továbbiakban.

Mit keresünk azonban ebben a példázatban két évezred után mi, mostani ember-Jézust-szeretők és őt követni akarók? Életünknek, világunknak vagy éppen szolgálatunknak melyik fájdalmas pontjára mutat rá ez a példázat? Riadtan tekintünk most magunk köré és önmagunkba, hangos, ceremóniás igeneink visszhangoznak bennünk, és közben cselekedeteink rendetlenségét vagy éppen teljes hiányát kell észrevennünk. Jézus a két testvér példázatában a formális, kiüresedett, csupán külsőségeiben élő vallásosságot ítéli el, és kijelenti, hogy *ez nem Isten akarata*. Azokhoz beszél ott, a templomban, akik a legjobban értik a különbséget: a papokhoz. Milyen gyakran kerülnek a hivatali külsőségek, a társadalom rendje iránti köteleességek, a „papírmunka” az első helyre a mi papi, lelkészi szolgálatunk rendjén is – mintha a hitet és a lelket leltározni vagy iktatni lehetne.

Ha a Jézus által elvárt igenek és cselekedetek összhangját keressük, elegendő, ha egyházalapító püspökünkre, Dávid Ferenc alakjára figyelünk. Arra az emberre, aki úgy érezte, úgy gondolta, hogy a vallást, az embernek Teremtőjéhez való kapcsolatát meg kell szabadítani a cicomáktól, a mondvacsinált teológiai fogalmak fényes díszeitől. Hogy nem szemfényvesztésre van szükség, hanem tudatos, hitüket értő, hívő emberekre. Ő igent mondott az isteni akaratra, amelyet felismert, és cselekedeteiben, egész életében hűséges maradt ehhez az igenhez, még akkor is, amikor életébe került a hűség. Ezzel az örökséggel élünk nap mint nap, ennek a jegyében gyűltünk össze ma is, egyházunkat szolgáló egyházi előjárók, gyülekezetben szolgáló lelkészek és teológiai hallgatók. A gyönyörű jézusi példázat megértése legyen egyben fogadalom is, hogy mi is „meggondoljuk” magunkat, akár a példázat szereplője, és ahelyett, hogy igenlésünk után gyáván el-kullognánk a feladat elől, cselekedeteinket tesszük minden időben szavaink mellé bizonyosságul.

Ilyen áldott szolgálatot adjon a gondviselő Isten mindannyiunknak!

PÁLFFY TAMÁS SZABOLCS

ÉPÜLÉSÜNK JÉZUS ASZTALÁNÁL¹

„Miközben ettek, vette Jézus a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, a tanítványoknak adta, és ezt mondta: »Vegyétek, egyétek, ez az én testem!« Azután vette a poharat és hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: »Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.«” (Mt 26,26–28)

„Ti magatok is mint élő kövek épüljétek fel lelki házzá, szent papsággá, hogy lelki áldozatokat ajánljatok fel, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által.” (1Pt 2,5)

Kedves Testvéreim! A rendkívüli esemény, a lélekemelő pillanatok varázsa verset csal ajkamra, s a költő gondolataival átítatódva mondom:

„Én csak kis fatornyú templom vagyok,
Nem csúcsíves dóm, égbeszökkenő,
A szellemóriások fénye rámragyog,
De szikra szunnyad bennem is: Erő.

S bár irigykedve holtig bámulom
A dómok súlyos, drága titkait,
Az én szívem is álmok temploma,
És Isten minden templomban lakik.”

(Reményik Sándor: *Templomok*)

Rendkívülinek nevezhető ez az alkalom, hiszen ma örömmel mondhatjuk el, hogy egyházközségünknek immár temploma is van, tenyérnyi imaházunkat három év közös munkájának gyümölcseként kétszáz férőhelyes templommá építhettük át. Büszkéek lehetünk arra, hogy ezt a hajlékot gyülekezetünk önerejéből építette. Igaz ugyan, hogy a munkálatok során két alkalommal is megtorpantunk, úgy tűnt, hogy az anyagi gondok megghiúsítják közös elhatározásunkat, de ilyenkor Ti adományaitokkal lehetővé tettétek a továbbhaladást. Komoly anyagi erő-

¹ A marosszentgyörgyi új unitárius templom építésének körülményeire alapozott (el nem hangzott) úrvacsorai ágenda, a templomszentelés napjára.